

Zuzanna Kulińska-Kępa*

**EUROPEJSKI SYSTEM
NAWIGACJI SATELITARNEJ
W ŚWIETLE OCHRONY PRAWA DO ŻYCIA
I PRAWA DO PRYWATNOŚCI¹**

DOI: 10.26106/hvk3-tp20

**Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego,
Europejskiego i Porównawczego, vol. XVII, A.D. MMXIX**

ARTYKUŁ

Europejski system nawigacji satelitarnej Galileo w ostatnich latach w niezwykle sposób przeplata się z codziennym życiem mieszkańców Europy. Coraz częstsze zastosowanie Galileo powoduje, iż istotne wydaje się spojrzenie na zagadnienie użytkowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej w świetle regulacji dotyczących ochrony praw człowieka.

Łączenie tych dwóch dziedzin prawa, które związane są z użytkowaniem nowych technologii, a więc prawa kosmicznego i międzynarodowego prawa ochrony praw człowieka, nie jest częstym przedmiotem opracowań doktrynalnych. Jednym z nielicznych autorów piszących na ten temat jest M.A. Potter, który pierwszą publikację z tego zakresu poświęcił zagadnieniu użytkowania komunikacji satelitarnej i teledetekcji w kontekście ochrony praw człowieka². W publikacji tej pominięto kwestie nawigacji satelitarnej, gdyż pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku Autor ten nie mógł przypuszczać, że w kolejnym dwudziestoleciu używanie nawigacji satelitarnej stanie się tak powszechne. Postęp techniczny zaowocował potrzebą badania zgodności ram prawnych tych systemów z obowiązującym regulacjami z zakresu ochrony praw człowieka. O tej potrzebie wspomniała również I. Marboe: „(...) aktywności podejmowane w przestrzeni kosmicznej stają coraz bardziej relewantne dla codziennego

* Doktor nauk prawnych, adiunkt w Zakładzie Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. ORCID: 0000-0002-1078-1192, e-mail: zuzanna.kulinska@wpia.uw.edu.pl.

¹ Tekst przygotowany w ramach projektu „Prawne i polityczne aspekty eksploatacji europejskich systemów nawigacji satelitarnej Galileo i EGNOS” (umowa UMO-2015/17/B/HS5/00753) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

² M.A. Potter, *Human Rights in the space age: an international and legal political analysis*, The Journal of law & technology 1989, vol. 4. p. 63.

życia w naszych czasach, wobec czego jest to naturalne, że dotyczą również kwestii praw człowieka”³.

Biorąc pod uwagę, że Galileo jest własnością Unii Europejskiej, jest użytkowany przez państwa członkowskie UE i korzystanie z jego sygnału odbywa się na terenie UE, można wskazać, iż międzynarodowe instrumenty ochrony praw człowieka, które mogą znajdować zastosowanie, są następujące: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. (MPPOiP)⁴, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (EKPC, Europejska Konwencja)⁵ oraz Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z 12 grudnia 2007 r. (dalej KPP)⁶.

Europejski system nawigacji satelitarnej może być badany pod kątem wielu praw określonych w katalogu praw człowieka. Mogą być to zarówno prawa zaliczane do praw obywatelskich i politycznych: prawo do życia, prawo do prywatności, prawo do bezpieczeństwa osobistego, prawo do ochrony własności, prawo do informacji, jak i te zaliczane do grupy praw społecznych, gospodarczych i kulturalnych czy też praw III generacji, np. prawo do dobrej administracji, prawo do rozwoju, wolność od biedy⁷.

Ze względu na objętość niniejszego opracowania analiza zostanie ograniczona jedynie do prawa do życia oraz prawa do prywatności i praw z nimi powiązanych. Celem publikacji jest analiza rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1285/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie realizacji i eksploatacji europejskich systemów nawigacji satelitarnej oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 876/2002 i rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 683/2008 (dalej: rozporządzenie nr 1285/2013) pod kątem jego zgodności z prawem międzynarodowym oraz wpływu na realizacje zobowiązań państw członkowskich UE wynikających z wyżej wymienionych umów międzynarodowych w zakresie ochrony prawa do życia oraz prawa do prywatności, a także prawa do skutecznego środka odwoławczego i klauzuli antydyskryminacyjnej⁸.

Niniejsza publikacja nie ma na celu szczegółowego przedstawienia zobowiązań państw wynikających z MPPOiP, EKPC czy KPP, gdyż w tym obszarze istnieje już wiele doskonałych opracowań doktrynalnych⁹.

³ I. Marboe, *Human Rights Consideration for Space Activities [w:] In Heaven as on Earth? The Interaction of Public International Law on the Legal Regulation of Outer Space*, red. S. Hobe, S. Freeland, Institute of Air and Space Law of the University of Cologne 2013, s. 135–149.

⁴ Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

⁵ Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

⁶ Dz. Urz. UE C 326, s. 391.

⁷ Szerzej: Z. Kulińska-Kępa, *Human rights (with particular regard to the right to privacy) and satellite navigation [w:] Legal and political aspects of the use of European satellite navigation systems Galileo and EGNOS*, red. K. Myszone-Kostrzewa, Warszawa 2018, s. 81–110.

⁸ Dz. Urz. UE L 347, s. 1.

⁹ R. Wieruszewski (red.), *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych. Komentarz*, Warszawa 2012; Z. Garlicki (red.), *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, t. 1 i 2, Warszawa 2010; A. Wróbel (red.), *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.

1. Prawo do życia

Określając ramy prawne w odniesieniu do prawa do życia, należy wskazać, iż zostało ono sformułowane w art. 6 MPPOiP¹⁰, art. 2 EKPC¹¹ oraz art. 2 KPP¹².

We wszystkich wspomnianych instrumentach międzynarodowych najistotniejszym zobowiązaniem nakładanym na państwa jest obowiązek ochrony życia ludzkiego, szczególnie poprzez tworzenie odpowiednich ram prawnych w prawie wewnętrznym. Zakres zobowiązań państw co do kluczowych założeń jest zbieżny niezależnie od tego, czy zobowiązanie jest ustanowione umową międzynarodową w systemie uniwersalnym, czy regionalnym, choć na tle orzecznictwa odpowiednich organów sądowych dopatrywać się można pewnych różnic.

Potwierdzenie istnienia pozytywnych obowiązków państw w systemie uniwersalnym zostało dokonane m.in. w Komentarzu Ogólnym nr 6 do art. 6 MPPOiP przygotowanym przez Komitet Praw Człowieka, w którym „Komitet wskazał, że prawo do życia często bywa interpretowane w sposób ograniczający (...) i ochrona tego prawa wymaga od państwa przyjmowania również pozytywnych środków”¹³.

Podobną interpretację prawa do życia stosuje Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), który ponadto wskazuje również na obowiązek podejmowania przez organy państwowe odpowiednich działań, a nie tylko tworzenia odpowiednich ram prawnych¹⁴. W kontekście relacji systemu nawigacji Galileo i standardów wpływających z orzecznictwa ETPC szczególne znaczenie będą miały orzeczenia w sprawach odnoszących się do sytuacji katastrof naturalnych, tj. *Budayeva i inni p. Rosji*, *Kolyadenko i inni p. Rosji*, *Öneryıldız p. Turcji*¹⁵.

W orzeczeniu *Öneryıldız przeciwko Turcji* podkreślono, że „biorąc pod uwagę argumenty stron jako całość, Trybunał, po pierwsze, stwierdza, że jego podejście do interpretacji art. 2 jest oparte na założeniu, że przedmiot i cel konwencji jako instrumentu ochrony indywidualnego człowieka wymagają, by jego postanowienia były interpretowane i stosowane w taki sposób, aby stanowiły zabezpieczenie praktyczne i skuteczne, co wskazuje na rozszerzanie rozumienia zakresu art. 2 EKPCz tak, aby obejmował także niesienie efektywnej pomocy w sytuacji katastrof naturalnych”¹⁶.

¹⁰ „Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia. (...)”.

¹¹ „Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę”.

¹² „1. Każdy ma prawo do życia. 2. Nikt nie może być skazany na karę śmierci ani poddany jej wykonaniu”.

¹³ Komitet Praw Człowieka, Komentarz Ogólny nr 6, p. 5, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCCPR%2fGEC%2f6630&Lang=en (dostęp: 13.08.2019).

¹⁴ Wyrok ETPC w sprawie *Airey p. Irlandii*, skarga nr 6289/73, p. 25.

¹⁵ Wyroki ETPC w sprawach: *Budayeva i inni p. Rosji*, skarga nr 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 i 15343/02; *Kolyadenko i inni p. Rosji*, skarga nr 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 i 35673/05; *Öneryıldız p. Turcji*, skarga nr 48939/99.

¹⁶ Wyrok ETPC w sprawie *Öneryıldız p. Turcji*, skarga nr 48939/99, p. 69.

Wobec powyższego w zakresie prowadzonego badania należy zatem wskazać, że europejski system nawigacji satelitarnej może w sposób szczególny wspierać państwo w realizacji misji, jaką jest ochrona życia ludzkiego.

Wydaje się więc, że powyższa ewolucja zakresu prawa do życia została zaważona przez prawodawcę europejskiego i znalazła odzwierciedlenie w ramach prawnych funkcjonowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej. Zgodnie z art. 2 lit. b i e rozporządzenia nr 1285/2013 jednym z głównych celów tworzenia Galileo jest „udział, w oparciu o sygnały usługi otwartej Galileo lub we współpracy z innymi systemami nawigacji satelitarnej, w usługach monitorowania poprawności współrzędnych przeznaczonych dla użytkowników zastosowań związanych z ochroną życia zgodnie z międzynarodowymi standardami” oraz „wkład w świadczenie usługi poszukiwawczo-ratowniczej w ramach systemu COSPAS-SARSAT poprzez wykrywanie sygnałów alarmowych wysyłanych przez nadajniki i przez wysyłanie do nich sygnałów zwrotnych”.

Zgodnie z pkt 13 preambuły rozporządzenia nr 1285/2013 system ten podlegał przemodelowaniu: „Pierwotny profil usługi związanej z ochroną życia w systemie Galileo (...) zmodyfikowano, by zapewnić interoperacyjność z innymi GNSS, skutecznie zaspokoić potrzeby użytkowników usługi związanej z ochroną życia oraz obniżyć poziom złożoności, zagrożenia i koszty niezbędnej infrastruktury”.

Używanie sygnału europejskiego systemu nawigacji satelitarnej pozwala na szybsze i precyzyjniejsze lokalizowanie osób wysyłających sygnał ratunkowy. Innowacyjne jest również wprowadzenie możliwości wysyłania informacji zwrotnej do osoby wysyłającej sygnał ratunkowy¹⁷. Jak twierdzą eksperci, sygnał zwrotny jest niezwykle istotny, gdyż poprawia samopoczucie osoby oczekującej na pomoc, a tym samym zwiększa jej szanse na przeżycie oraz wychwytuje ewentualne fałszywe alarmy¹⁸. Funkcjonowanie Galileo ma zatem niebagatelne znaczenie dla możliwości wypełniania zobowiązań wypływających ze wspomnianych umów międzynarodowych z zakresu ochrony praw człowieka.

W kontekście analizy ram prawnych europejskiego systemu nawigacji satelitarnej w świetle ochrony praw człowieka warto podkreślić, że wsparcie sygnału ratującego życie nie ogranicza się tylko do terytorium Unii Europejskiego. Takie rozwiązanie techniczne i prawne może stanowić realizację zasady niedyskryminacji, która ma szczególne znaczenie w międzynarodowym prawie ochrony praw człowieka i została sformułowana odpowiednio dla systemu uniwersalnego w art. 2 ust. 1 MPPOiP, zaś dla systemu regionalnego – w art. 14 EKPC.

Zasygnalizować należy również, że w zakresie ratowania życia ludzkiego rozwiązania, jakie wprowadza Galileo, zwiększają możliwość wypełniania przez państwa zobowiązań wynikających z międzynarodowego prawa ochrony praw człowieka nie tylko w obszarze prawa do życia, ale również pozytywnego wpływu na realizację

¹⁷ Galileo Search and Rescue, https://ec.europa.eu/growth/sectors/space/galileo/sar_en (dostęp: 13.08.2019).

¹⁸ Strona GMV: https://www.gmv.com/pl/firma/komunikaty/notkiprasowe/2016/NP_019_RLSPGalileo.html (dostęp: 13.08.2019).

zobowiązań z zakresu pomocy humanitarnej. Mimo iż w doktrynie kontrowersyjne wciąż jest przyjęcie istnienia osobnego prawa do pomocy humanitarnej¹⁹, europejski system nawigacji satelitarnej ułatwia realizację zobowiązań sformułowanych w art. 11 Konwencji z 13 grudnia 2006 r. o prawach osób niepełnosprawnych²⁰ oraz art. 22 Konwencji z 20 listopada 1989 r. o prawach dziecka²¹ uznawanych za przykłady przepisów potwierdzających jego istnienie w prawie międzynarodowym.

W świetle prowadzonej analizy należy również zastanowić się nad wkładem europejskiego systemu nawigacji satelitarnej w podnoszenie standardów życia. Kontrowersyjne w doktrynie pozostaje przyjęcie, iż w zakresie zobowiązań państwa wpływających z art. 6 MPPOiP znajduje się podnoszenie standardów życia²². Podobnie, w świetle art. 2 EKPC unika się interpretacji rozszerzającej umożliwiającej wpisanie w zakres prawa do życia zobowiązań do podnoszenia standardów do życia²³. Gdyby jednak w przyszłości, w związku z dynamiczną interpretacją EKPC, przyjąć, że mieści się to w zakresie zobowiązań państw wypływających z prawa do życia, to usługi globalizacyjne, które funkcjonują dzięki stworzeniu Galileo, będą m.in. ulepszać płynność transportu w mieście czy pozwolą na lepszą kontrolę ilości chemikaliów rozprowadzanych na polach, wpływając tym samym na jakość żywności, którą spożywamy²⁴.

Reasumując, wydaje się, że europejski system nawigacji satelitarnej stanowi środek dla państw do realizacji zobowiązań dotyczących ochrony życia objętych norma-

¹⁹ M. Balcerzak, *Pomoc humanitarna a międzynarodowa ochrona praw człowieka* [w:] *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, red. P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, Warszawa 2016, s. 28.

²⁰ „Państwa-Strony, zgodnie z ustawodawstwem międzynarodowym, w tym międzynarodowym prawem dotyczącym pomocy humanitarnej i praw człowieka, podejmą wszelkie konieczne kroki dla zapewnienia ochrony i bezpieczeństwa osobom niepełnosprawnym w sytuacjach zagrożenia, w tym w sytuacjach konfliktu zbrojnego, katastrof naturalnych oraz w sytuacjach wymagających udzielenia pomocy humanitarnej”. Dz. U. z 2012 r. poz. 1169.

²¹ „Państwa-Strony podejmą właściwe kroki dla zapewnienia, aby dziecko, które ubiega się o status uchodźcy, bądź jest uważane za uchodźcę w świetle odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego lub wewnętrznego stosowanego postępowania w przypadku, gdy występuje samo lub towarzyszą mu rodzice bądź inna osoba, otrzymało odpowiednią ochronę i pomoc humanitarną przy korzystaniu z odpowiednich praw zawartych w niniejszej Konwencji lub innych międzynarodowych aktach dotyczących praw człowieka oraz innych dokumentach w sprawach humanitarnych, których wspomniane Państwa są Stronami. W tym celu Państwa-Strony zapewnią, w stopniu, jaki uznają za właściwy, współdziałanie w wysiłkach podejmowanych przez Narody Zjednoczone i inne kompetentne organizacje międzyrządowe oraz pozarządowe, współpracujące z Narodami Zjednoczonymi dla udzielania ochrony i pomocy takiemu dziecku oraz odnalezienia jego rodziców lub innych członków rodziny dziecka uchodźcy w celu uzyskania informacji niezbędnych dla ponownego połączenia z rodziną. W przypadkach gdy nie można odnaleźć rodziców ani innych członków rodziny, dziecko zostanie otoczone taką samą opieką jak dziecko pozabawione stałe bądź czasowo swojego otoczenia rodzinnego z jakichkolwiek przyczyn, zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji”. Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.

²² A Gliszczyńska-Grabis, artykuł 6. Prawo do życia [w:] *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2012, s. 109.

²³ D.J. Harris, M. O'Boyle, E.P. Bates, C.M. Buckley, *Law of the European Convention on Human Rights*, New York 2009, s. 48.

²⁴ Strona GSA: <https://www.gsa.europa.eu/galileo/applications> (dostęp: 13.08.2019).

mi wpływającymi ze wspomnianych instrumentów międzynarodowych. Znajduje to także częściowo odzwierciedlenie w treści rozporządzenia nr 1285/2013.

2. Prawo do prywatności i prawo ochrony danych osobowych

Niezwykle istotne z punktu widzenia ochrony praw człowieka jest również scharakteryzowanie ram prawnych i zastosowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej w kontekście ochrony prawa do prywatności. Odmienne niż w przypadku prawa do życia, w stosunku do prawa do prywatności europejski system nawigacji satelitarnej może stanowić zagrożenie dla przestrzegania praw jednostki.

Próbując zdefiniować pojęcie prywatności, zasadne wydaje się odwołanie do definicji popularyzowanej przez F.G. von der Dunk, wskazującej, że jest to „prawo jednostki albo grupy jednostek do izolowania siebie albo grupy i ograniczania informacji o tej osobie albo grupie dostępnych publicznie”²⁵. Ponadto A. Czubik prezentuje pozostałe koncepcje stworzone w doktrynie, które dodają kolejne aspekty, tj. prawo do ochrony autonomii, prawo do ochrony indywidualności i godności czy prawo do ochrony intymności²⁶.

W świetle autonomicznych definicji, jakimi posługują się analizowane umowy międzynarodowe, wydaje się, że usługa geolokalizacji nieustannie przetwarzająca dane o położeniu urządzenia należącego do jego użytkownika może być postrzegana jako naruszenie prywatności, szczególnie jeśli dane te są przetwarzane bez wiedzy i zgody użytkownika²⁷.

W zakresie niniejszego opracowania analiza prawa do prywatności połączona została z kwestią ochrony danych osobowych. W uniwersalnym systemie ochrony ONZ funkcjonującym na podstawie MPPOiP, jak również regionalnym systemie ochrony Rady Europy, funkcjonującym na podstawie EKPC, wartości te bardzo często podlegają ochronie na podstawie tego samego przepisu prawa. W tym kontekście do ram prawnych zaliczone zostaną: art. 17 MPPOiP²⁸ i art. 8 EKPC²⁹. Odmienne sytuacja ta

²⁵ F.G. von der Dunk, *Legal aspect of navigation. The case for privacy and liability: an introduction for non-lawyers*, Coordinates, May 2015, vol. 11, no. 5, s. 9.

²⁶ A. Czubik, *Prawo do prywatności. Wpływ amerykański koncepcji i rozwiązań prawnych na prawo międzynarodowe*, Kraków 2013, s. 85.

²⁷ Więcej o autonomiczności pojęcia prywatność w art. 17 MPPOiP A. Gliszczyńska-Grabis, K. Sękowska-Kozłowska, art. 17. Prawo do prywatności [w:] *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych...* s. 380 oraz „życia prywatnego”: Z. Garlicki, art. 8. Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego [w:] *Konwencja...*, op. cit., s. 490.

²⁸ „1. Nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję, ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię. 2. Każdy ma prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami i zamachami”.

²⁹ „1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

prezentuje się na tle prawa UE, w którym istnieją oddzielne regulacje poświęcone prawu do prywatności (art. 7 KPP³⁰) i prawu ochrony danych osobowych (art. 8 KPP³¹).

Odnosząc się do ochrony danych osobowych, należy do tego katalogu dodać również pierwszą umowę międzynarodową w tym obszarze, jaką jest Konwencja Rady Europy o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych, sporządzona w Strasbourgu w dniu 28 stycznia 1981 r. (Konwencja nr 104)³². To ona stanowiła podstawę dla tworzenia dalszych regulacji wspólnotowych, tj. dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 1995 r. 95/46/EC w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych³³, która została następnie zastąpiona rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (dalej: rozporządzenie 2016/679)³⁴. Do dnia 25 maja 2018 r. obowiązywało również rozporządzenie (WE) nr 45/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2000 r. o ochronie osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez instytucje i organy wspólnotowe i o swobodnym przepływie takich danych³⁵.

W zakresie zobowiązań, jakie kreują wskazane ramy prawne dla państw członkowskich UE i częściowo samej Unii Europejskiej, znajdują się zarówno zobowiązania negatywne, jak i pozytywne. W doktrynie wskazano, iż do najistotniejszych zobowiązań w systemie uniwersalnym zaliczyć należy „ochronę przed wkraczaniem w sferę intymności jednostki (...) [jak i fakt, iż norma ta – Z.K.-K.] gwarantuje jej możliwość kształtowania swojej tożsamości poprzez relacje z innymi”³⁶. Podobnie jest w systemie regionalnym, w którym, jak zauważa Z. Garlicki, „strefy chronione przez art. 8 EKPCz nakładają się, w pewnej mierze, na siebie, a w sumie tworzą pokaźny obszar szczegółowych praw i wolności jednostki, a także odpowiadających im negatywnych i pozytywnych obowiązków władzy publicznej”³⁷.

³⁰ „Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”.

³¹ „Każdy ma prawo do ochrony danych osobowych, które go dotyczą. 2. Dane te muszą być przetwarzane rzetelnie w określonych celach i za zgodą osoby zainteresowanej lub na innej uzasadnionej podstawie przewidzianej ustawą. Każdy ma prawo dostępu do zebranych danych, które go dotyczą, i prawo do dokonania ich sprostowania. 3. Przestrzeganie tych zasad podlega kontroli niezależnego organu”.

³² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108> (dostęp: 13.08.2019)

³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX%3A31995L0046> (dostęp: 13.08.2019)

³⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679> (dostęp: 13.08.2019)

³⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001R0045&from=en> (dostęp: 13.08.2019)

³⁶ A. Gliszczyńska, K. Sękowska-Kozłowska, art. 17..., *op. cit.*, s. 373.

³⁷ Z. Garlicki, art. 8. Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego [w:] *Konwencja...*, *op. cit.*, s. 481.

Ze względu na objętość niniejszej publikacji i wobec licznych opracowań doktrynalnych poświęconych ochronie prawa do prywatności w niniejszej analizie uwaga zostanie poświęcona sposobowi odzwierciedlenia tych ram w rozporządzeniu nr 1285/2013 i ewentualnych praktycznych aspektów związanych z użytkowaniem Galileo³⁸.

Potwierdzenie zasadności odnoszenia funkcjonowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej do opisanych wyżej ram prawnych odnaleźć można w motywie 44 preambuły rozporządzenia nr 1285/2013 stanowiącym, iż: „Unia opiera się na poszanowaniu praw podstawowych; w szczególności art. 7 i 8 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej wyraźnie uznają podstawowe prawo do prywatności i ochrony danych osobowych. Należy zapewnić ochronę danych osobowych i prywatności w ramach programów Galileo i EGNOS” oraz w art. 31 ust. 1 rozporządzenia nr 1285/2013: „Komisja zapewnia, aby podczas projektowania, wdrażania i eksploatacji systemów zapewniona była ochrona danych osobowych i prywatności oraz aby systemy te posiadały odpowiednie gwarancje”.

W świetle znacznej liczby orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących ochrony prawa do prywatności oraz celów niniejszego artykułu za najistotniejsze należy uznać te, które bezpośrednio odnoszą się do gromadzenia danych z użyciem geolokalizacji oraz mają istotny wpływ na budowanie standardu ochrony praw człowieka w tym zakresie.

Dotychczas ETPC rozstrzygnął tylko dwie skargi, których przedmiotem było śledzenie z użyciem danych geolokacyjnych. Pierwszą z nich była sprawa *Uzun p. Niemcom*³⁹, w której wyrok został wydany 2 września 2010 r., drugą zaś sprawa *Ben Faiza p. Francji*, w której wyrok został wydany 8 lutego 2018 r. Mimo iż wydanie tych dwóch wyroków dzieli osiem lat, to w sprawie francuskiej podtrzymane zostało stanowisko wyrażone w sprawie *Uzun p. Niemcom*, zakładające, iż „śledzenie osoby z użyciem sygnału gps (...) stanowi ingerencję w prawo do ochrony życia prywatnego wskazane w artykule 8 § 1”⁴⁰.

Omawiane sprawy zakończyły się jednak dwoma różnymi rozstrzygnięciami, co wynikało z istnienia podstawy prawnej umożliwiającej użycie urządzenia geolokacyjnego bądź jej braku. W wyroku *Uzun p. Niemcom* ETPC nie stwierdził naruszenia art. 8 EKPC, gdyż niemiecki kodeks postępowania karnego w art. 100c przewidywał możliwość śledzenia podejrzanych o poważne przestępstwa za pomocą odbiornika GPS. W związku z tym ETPC uznał, iż w analizowanej sprawie doszło do prawidłowego zastosowania tego środka, gdyż skarżący podejrzany był o zaangażowanie w przygotowywanie ataku bombowego. Z kolei w sprawie francuskiej

³⁸ *Ibidem*; M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010; D.J. Harris, M. O’Boyle, E.P. Bates, C.M. Buckley, *Law of the European...*, *op. cit.*; A. Czubik, *Prawo do prywatności...*, *op. cit.*; K. Motyka, *Prawo do prywatności i dylematy współczesnej ochrony praw człowieka*, Lublin 2006; J. Braciak, *Prawo do prywatności*, Warszawa 2004.

³⁹ Wyrok ETPC w sprawie *Uzun p. Niemcom*, skarga nr 35623/05, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„,tabview“:\[„,document“\],„itemid“:\[„,001-100293“\]”}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„,tabview“:[„,document“],„itemid“:[„,001-100293“]”}) (dostęp: 13.08.2019).

⁴⁰ *Ibidem*, p. 52; wyrok ETPC w sprawie *Ben Faiza p. Francji*, skarga nr 31446/12, p. 53–55.

ETPC uznał, iż do naruszenia art. 8 EKPC doszło w związku z faktem, iż w czasie podejmowania badanych przez ETPC czynności we Francji brak było jakichkolwiek regulacji dotyczących śledzenia osób z zastosowaniem urządzeń GPS. Jednocześnie ETPC uznał za proporcjonalne śledzenie podejrzanego za pomocą danych dotyczących połączeń przychodzących i wychodzących z jego telefonu oraz danych dotyczących jego logowania w poszczególnych lokalizacjach w związku z faktem, że te czynności były podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem.

W świetle możliwych dalszych postępowań przed ETPC dotyczących śledzenia z użyciem danych geolokalizacyjnych warto wskazać następujące dwie kwestie. Po pierwsze, ETPC zakłada, że pozyskiwanie danych o położeniu skarżącego stanowi mniejszą ingerencję w życie prywatne osoby śledzonej niż prowadzenie podsłuchu telefonicznego⁴¹. Drugą zaś kwestią jest dostęp do informacji o fakcie bycia objętym czynnościami polegającymi na pozyskiwaniu danych geolokalizacyjnych przez organy ścigania. W tym świetle należy przywołać wyrok *Association for European Integration and Human Rights i Ekimdzhiiev przeciwko Bułgarii*, który został wydany w 2007 r. ETPC wskazał w nim, że prawo, które nie umożliwia pozyskania informacji o tym, że osoba podlegała śledzeniu, może stanowić naruszenie art. 8 EKPC⁴². Wydaje się, że postawiona przez ETPC teza może budzić kontrowersje, szczególnie gdy przyjmujemy, iż bezpieczeństwo publiczne jest wyższą wartością niż ochrona prywatności jednostki. W przyszłości w celu ustalenia, czy doszło do naruszenia prawa do ochrony prawa do prywatności pomocne może być zastosowanie przez ETPC testu sprawiedliwej równowagi⁴³. Wydaje się, że stanowiska ETPC wyrażone w powyższych sprawach powinny być brane pod uwagę w szczególności w procesie tworzenia prawa związanego z zastosowaniem danych pochodzących z europejskiego systemu nawigacji satelitarnej.

Kolejnym zagadnieniem, które pozostało do omówienia w niniejszym artykule w świetle ochrony prywatności i danych osobowych, jest kwestia przetwarzania danych lokalizacyjnych przez podmioty, które nie realizują zadań publicznych, a z różnych względów są zobowiązane do ich przechowywania.

W tym zakresie należy bliżej przyjrzeć się regulacjom przyjętym w ramach prawa Unii Europejskiej. Ochrona danych osobowych została kompleksowo uregulowana w rozporządzeniu 2016/679, którego głównym celem było właśnie zapewnienie skutecznej ochrony danych osobowych, a więc uszczegółowienie gwarancji wskazanych w art. 8 KPP⁴⁴.

⁴¹ Wyrok ETPC w sprawie *Dumitru Popescu p. Rumunii* (nr 2), skarga nr 71525/01, p. 70–71; wyrok ETPC w sprawie *Iordachi i Inni p. Mołdawii*, skarga nr 25198/02, p. 40.

⁴² Wyrok ETPC w sprawie *Association for European Integration and Human Rights i Ekimdzhiiev p. Bułgarii*, skarga nr 62540/00, p. 90.

⁴³ E.H. Morawska, *Zobowiązania pozytywne państw-stron Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, Warszawa 2016, s. 199 i n.

⁴⁴ W kontekście przepisów unijnych i stosowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej w pamięci należy mieć wyrok TSUE z dnia 8 kwietnia 2014 r. w sprawach połączonych C-293/12 i C-594/12, *Digital Rights Ireland*, w którym Trybunał stwierdził nieważność dyrektywy 2006/24 w sprawie zatrzymywania danych. TSUE uznał, że wymóg przetrzymywania danych elektronicz-

Zgodnie z definicją danych osobowych wskazaną w art. 4 pkt 1 rozporządzenia 2016/679 dane o lokalizacji są zaliczane do danych osobowych. W konsekwencji wszystkie podmioty dysponujące tymi danymi muszą działać zgodnie z art. 5 rozporządzenia 2016/679, który wskazuje zasady, jakie mają przyświecać podmiotom przetwarzającym dane osobowe⁴⁵.

Praktyczny wymiar stosowania regulacji wprowadzonych w systemie prawa unijnego istnieje w wielu okolicznościach życia codziennego, np. podczas korzystania z samochodów służbowych wyposażonych w urządzenia GPS. W świetle obowiązujących w Polsce regulacji, tj. zgodnie z rozporządzeniem 2016/679 oraz kodeksem pracy, pracownik, którego pojazd przekazuje dane geolokalizacyjne, musi być poinformowany o tym, że takie dane są gromadzone. Ponadto osoby, które korzystają z takich pojazdów również poza czasem pracy, muszą wyrazić zgodę na przetwarzanie takich danych. Uregulowanie procedury przetwarzania danych geolokalizacyjnych na poziomie europejskim ujednoliciło regulacje w państwach członkowskich UE. Można jednak zaobserwować też pewne rozbieżności, np. we Francji dodatkowo ustalony został termin dwóch miesięcy jako okres, w którym pracodawca powinien usuwać dane dotyczące geolokalizacji pracowników⁴⁶.

Analizując aspekty związane z zastosowaniem sygnału europejskiego systemu nawigacji satelitarnej i prawem do ochrony danych osobowych i prawa do prywatności, nie można pominąć kwestii wykorzystywania tych danych w marketingu, który obecnie rozwija się w sposób niezwykle dynamiczny. Najnowszy raport w tym obszarze wskazuje, że większość aplikacji zainstalowanych na używanych w Polsce

nych, w tym danych dotyczących lokalizacji, przez okres do 2 lat stanowi naruszenie art. 7 i 8 Karty Praw Podstawowych. Orzeczenie to miało wpływ na treść rozporządzenia 2016/679, które obowiązuje od dnia 25 maja 2018 r.

⁴⁵ M. Jaształ wskazuje na istnienie następujących zasad: zasadę zgodności z prawem, rzetelności i przejrzystości, dotyczącą obowiązku stosowania przepisów prawnych powszechnie obowiązujących w UE i wewnętrznych krajowych w zakresie przetwarzania danych oraz w sposób rzetelny i przejrzysty dla osoby, której dotyczą; zasadę ograniczenia celu przetwarzania, która oznacza, że zbieranie danych powinno odbywać się w konkretnych, wyraźnych i prawnie uzasadnionych celach, z wyłączeniem zakazu ich dalszego przetwarzania do celów archiwalnych w interesie publicznym, celów naukowych oraz statystycznych i historycznych; zasadę minimalizacji dotyczącą ograniczenia gromadzenia danych do zakresu niezbędnego do osiągnięcia celów ich przetwarzania; zasadę prawidłowości wymagającą, aby dane były prawidłowe, okresowo uaktualniane, a dane nieprawidłowe były usunięte lub sprostowane; zasadę ograniczenia przechowywania dotyczącą możliwości identyfikacji osoby, której dotyczą, tylko przez okres niezbędny do celów, w których są przetwarzane; zasadę integralności i poufności dotyczącą obowiązku zachowania bezpieczeństwa podczas przetwarzania, w szczególności ochronę przed niedozwolonym lub niezgodnym z prawem ich przetwarzaniem; zasadę rozliczalności wyrażającą się w odpowiedzialności administratora danych w zakresie ich przetwarzania zgodnie z obowiązującymi regułami. Zob. M. Jaształ, *Rola audytu wewnętrznego w ograniczeniu ryzyka w obszarze danych osobowych po wprowadzeniu RODO*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2018, nr 521, s. 69–78.

⁴⁶ Art. 5 Délibération n° 2015-165 du 4 juin 2015 portant adoption d'une norme simplifiée concernant les traitements automatisés de données à caractère personnel mis en œuvre par les organismes publics ou privés destinés à géolocaliser les véhicules utilisés par leurs employés (norme simplifiée n° 51) <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCnil.do?oldAction=rechExpCnil&id=CNILTEXT000030750827&fastReqId=1506484078&fastPos=1> (dostęp: 13.08.2019).

smartfonach zbiera dane geolokalizacyjne, również z wykorzystaniem systemów nawigacji satelitarnej i wykorzystuje je do personalizowania reklam wyświetlających się na tych urządzeniach⁴⁷.

Wydaje się, że skuteczność wprowadzenia nowych i ujednoczonych dla całej UE regulacji w tym obszarze będzie mogła być kompleksowo oceniona dopiero w kolejnych latach. Obecnie można jednak wskazać, że przewidziane w rozporządzeniu 2016/679 kary finansowe dochodzące do 10 mln euro stanowią motywację dla podmiotów prywatnych, by poszerzać wiedzę na temat tych regulacji oraz uczestniczyć w licznych kursach mających pomóc podmiotom gospodarczym wdrożyć wymagane rozporządzeniem 2016/679 procedury⁴⁸.

Odnosząc się do prawa wewnętrznego, warto poczynić też kilka uwag dotyczących polskiego prawa w obszarze wykorzystywania danych z geolokalizacji przez organy władzy państwowej. W tym kontekście należy wskazać, iż art. 33 i 34 ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu⁴⁹ umożliwiają niejawnie przetwarzanie danych. Do tych danych, na podstawie z art. 180c pkt 1 i pkt 2 lit. c ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne⁵⁰ w związku z art. 28 ustawy o ABW, można zaliczyć również dane geolokalizacyjne. Wobec powyższego niejawnie przetwarzanie danych geolokalizacyjnych powoduje, iż zgodnie ze wspomnianą wyżej tezą sformułowaną w wyroku *Association for European Integration and Human Rights i Ekinidzhiev przeciwko Bułgarii* może dochodzić do naruszenia EKPC. Niepokojące jest to, że naruszenia te mogą mieć charakter masowy, gdyż zgodnie z danymi opracowanymi przez Fundację Panoptykon w 2016 r. sama tylko Policja wniosowała o dane lokalizacyjne 156 tys. razy, zaś w 2015 r. takich zapytań było 192 tys.⁵¹ Dostępne statystyki wskazują, iż „w 2018 r. Policja, Krajowa Administracja Skarbowa, Straż Graniczna, a także ABW, CBA, Wywiad Skarbowy, Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej, Oddziały Żandarmerii Wojskowej oraz Służba Kontrwywiadu Wojskowego przetworzyły łącznie 1 356 775 danych, w tym: 1 325 241 telekomunikacyjnych, 8601 pocztowych, 22 933 internetowych”⁵². Dane przytoczone wyżej, w związku z obecnym stanem prawnym, mogą nie być kompletne. Wobec tego dostępne statystyki mogą nie pozwalać na jednoznacznie określenie, ile z tych przetworzonych danych dotyczyło geolokalizacji,

⁴⁷ K. Łuczak, *Personalizacja i komunikacja przekazu z użyciem technik geolokalizacji: Raport Big data & mobile*, s. 113, <https://spicymobile.pl/raport> (dostęp: 13.08.2019).

⁴⁸ Guidelines on Data Protection Impact Assessment (DPIA) and determining whether processing is “likely to result in a high risk” for the purposes of Regulation 2016/679, ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=44137 (dostęp: 13.08.2019).

⁴⁹ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 2387 ze zm., dalej: ustawa o ABW.

⁵⁰ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1954 ze zm.

⁵¹ Gazeta prawna: *Jak często służby sięgały po bilingi w 2016 roku? Mamy najnowsze dane*, <http://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1056103.policja-bilingi-najnowsze-dane-inwigilacja.html> (dostęp: 13.08.2019).

⁵² *Polska to inwigilacyjne El Dorado. Cała prawda o podsłuchach*, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/603182.inwigilacja-sluzby-podsluchy-polska-prawo.html?fbclid=IwAR2XnzWZPXfIfGWVfnpXIJudV3jK2v8Alq6siHSvmgyHOPZXA7gs7CDR3co> (dostęp: 13.08.2019).

ale biorąc pod uwagę dane z 2015 i 2016 roku, można przypuszczać, iż był to znaczący procent.

Reasumując, należy podkreślić, że prawo do prywatności i ochrona danych osobowych jako jedyne wprost wymienione w rozporządzeniu nr 1285/2013, jak również fragment sprawozdania Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wdrażania programów Galileo i EGNOS oraz wyników działalności Agencji Europejskiego GNSS: „Rosnący popyt na informacje w zakresie dokładnej lokalizacji w połączeniu z trwającym rozwojem technologii nawigacji satelitarnej oznacza, że europejski rynek użytkowników Galileo i EGNOS będzie się rozszerzał. Tradycyjny rynek GNSS również zostanie uzupełniony o dziedzinę internetu rzeczy, inteligentnych miast i technologii dużych zbiorów danych”, powinny determinować większą troskę o kreowanie prawa wypełniającego standardy międzynarodowe z zakresu ochrony praw człowieka⁵³.

Bezpośrednie odniesienie się w ramach prawnych europejskiego systemu nawigacji satelitarnej do prawa do prywatności, jak również prawa do ochrony danych osobowych powinno stanowić o znaczeniu, jakie prawa te powinny mieć w procesie stosowania rozporządzenia nr 1285/2013. Wydaje się jednak, że zagrożenia, jakie istnieją w związku z korzystaniem z danych geolokacyjnych, niewątpliwie wykraczają poza istniejące ramy prawne. Dlatego zarówno decydenci mający wpływ na prawo UE, jak i ci mający wpływ na prawo wewnętrzne powinni w swych działaniach umożliwiać realizację myśli wyrażonej przez L. Tribe'a i powtórzonej przez A. Renengera, iż „częścią ludzkiej godności jest możliwość ukrycia. Nawet w sytuacji, w której ufasz, że ktoś wykorzystuje dane w twoim interesie, to i tak w zakresie danych dotyczących lokalizacji pragniemy zachować możliwość zarządzania tymi danymi”⁵⁴.

3. Prawo do skutecznego środka odwoławczego⁵⁵

We wstępie niniejszego opracowania zostało wspomniane, że wpływ europejskiego systemu nawigacji satelitarnej nie ogranicza się tylko do prawa do życia oraz prawa do prywatności i ochrony danych osobowych. Wykazać można też relacje między europejskim systemem nawigacji satelitarnej a innymi prawami powiązowanymi z prawem do życia i prawem do prywatności, to jest z prawem do skutecznego środka odwoławczego i klauzulą antydyskryminacyjną.

Z perspektywy jednostki w pierwszej kolejności należy spojrzeć na relację Galileo z prawem do skutecznego środka odwoławczego. Zakres tego prawa został

⁵³ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wdrażania programów Galileo i EGNOS oraz wyników działalności Agencji Europejskiego GNSS, SWD(2017) 346 final, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/PL/COM-2017-616-F1-PL-MAIN-PART-1.PDF> (dostęp: 13.08.2019).

⁵⁴ A. Renenger, *Satellite Tracking and the Right to Privacy*, Hastings Law Journal 2001–2002, vol. 53, s. 550.

⁵⁵ Zgodnie z nazewnictwem przyjętym w tłumaczeniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w Dz. U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284.

sformułowany, odpowiednio dla każdego z systemów ochrony, w art. 2 pkt 2 i 3 MPPOiP⁵⁶, art. 13 EKPC⁵⁷ i art. 47 ust. 1 KPP⁵⁸. Zakres zobowiązań zbieżny dla tych systemów zakłada istnienie skutecznego środka ochrony prawnej umożliwiającego dochodzenie praw wskazanych we wspomnianych aktach prawa.

Ma ono fundamentalne znaczenie dla ochrony praw człowieka, gdyż zapewnia wymóg istnienia procedury efektywnie ochraniającej jednostkę przed naruszeniem, np. poprzez istnienie mechanizmów, które umożliwiają jednostce dochodzenie odszkodowania lub zadośćuczynienia w przypadku naruszenia praw człowieka⁵⁹. W obszarze analizowanych regulacji należy podkreślić, iż w przypadku systemu uniwersalnego ONZ sposób sformułowania art. 17 MPPOiP spowodował, że gwarancje efektywnej ochrony prywatności zostały uregulowane dodatkowo w przepisie ustanawiającym zobowiązania z zakresu prawa do ochrony prywatności⁶⁰.

Dla kwestii proceduralnych niezwykle istotne jest, by pamiętać, że w systemie uniwersalnym MPPOiP, jak też regionalnym EKPC, przepis dotyczący skutecznego środka odwoławczego musi być powoływany w związku z innym przepisami materialnymi. W zakresie omawianym w niniejszej publikacji będzie to prawo do ochrony prywatności albo prawo do życia.

Te istotne gwarancje wydają się niezabezpieczone w rozporządzeniu nr 1285/2013, w którym nie wskazuje się ani na podmiot ponoszący odpowiedzialność za błędy związane z funkcjonowaniem Galileo, ani na jakikolwiek mechanizm dochodzenia ewentualnych roszczeń przez osoby dotknięte naruszeniem. Jedyne odwołanie do kwestii ewentualnego odszkodowania związanego z funkcjonowaniem systemu Galileo odnajdujemy w preambule do rozporządzenia nr 1285/2013, w której w motywie 22 wskazano: „Należy podkreślić, że koszty inwestycji oraz eksploatacji systemów szacowane na lata 2014–2020 nie uwzględniają nieprzewidzianych zo-

⁵⁶ „2. Państwa-Strony niniejszego Paktu zobowiązują się podjąć, zgodnie z własnym trybem konstytucyjnym i postanowieniami niniejszego Paktu, odpowiednie kroki mające na celu przyjęcie tego rodzaju środków ustawodawczych lub innych, jakie okażą się konieczne w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie, jeżeli nie jest to już przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych lub w inny sposób. 3. Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się: a) zapewnić każdej osobie, której prawa lub wolności uznane w niniejszym Pakcie zostały naruszone, skuteczny środek ochrony prawnej, nawet gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym; b) zapewnić, aby prawo każdego człowieka do takiego środka ochrony prawnej było określone przez właściwe władze sądowe, administracyjne lub ustawodawcze albo przez jakąkolwiek inną właściwą władzę, przewidzianą w systemie prawnym danego Państwa, oraz rozwijać możliwości ochrony praw na drodze sądowej; c) zapewnić realizowanie przez właściwe władze środków ochrony prawnej, gdy zostały one przyznane”.

⁵⁷ „Każdy, kogo prawa i wolności zawarte w niniejszej Konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe”.

⁵⁸ „Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule”.

⁵⁹ P. Hofmański, art. 13 [w:] L. Garlicki, *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, t. 1, s. 728.

⁶⁰ A. Czubik, *Prawo do prywatności...*, *op. cit.*, s. 279.

bowiązań finansowych, które Unia może być zobowiązana ponieść, w szczególności zobowiązań związanych z odpowiedzialnością dotyczącą świadczenia usług lub przysługującej Unii własności systemów, w szczególności w odniesieniu do niewłaściwego funkcjonowania systemów. Zobowiązania te są przedmiotem szczegółowej analizy prowadzonej przez Komisję”.

Ten fragment preambuły pozwolił niektórym przedstawicielom doktryny, np. M. Chatzipanagiotisowi oraz K. Liperi, na stwierdzenie, że jest to dowód na przypisanie UE odpowiedzialności za powstałe szkody⁶¹. Brak jest jednak jakiegokolwiek bezpośredniej podstawy prawnej do wyciągnięcia takiego wniosku, jak również do wskazania odpowiedniej procedury dochodzenia roszczeń. Przedstawiciele doktryny, tacy jak P.B. Larsen⁶², P. Manzini i A. Masutti⁶³, C.L. Gilera⁶⁴, wskazują, iż należy się zgodzić z tezą postawioną w raporcie Europejskiego Instytutu Polityki Kosmicznej (European Space Policy Institute), iż jedynym istniejącym przepisem znajdującym zastosowanie mogłoby być art. 340 TFUE⁶⁵. Brak omawianych procedur, jak też wątpliwości co do podmiotu ponoszącego odpowiedzialność, sygnalizowała K. Myszone-Kostrzewa już w pierwszej fazie prac nad systemem, czyli na początku XXI wieku⁶⁶.

Wobec powyższego można się zgodzić z A. Ito, że brak jednoznacznych ram prawnych w dochodzeniu roszczeń przez użytkowników bezpłatnych usług w ramach systemu Galileo stwarza sytuację, która pozostawia wielu użytkownikom tego sygnału satelitarnego bez ochrony prawnej⁶⁷.

Analizując kwestię skutecznego środka odwoławczego, należy również odnieść się do kwestii jurysdykcji. Badając to zagadnienie w kontekście Galileo, wydaje się, że przypisanie własności tego systemu Unii Europejskiej powoduje wyłączenie możliwości dochodzenia roszczeń na podstawie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, jak również Europejskiej Konwencji Praw Człowieka skierowanych bezpośrednio wobec UE, gdyż nie jest ona stroną żadnej z tych umów międzynarodowych⁶⁸. Teza ta znajduje potwierdzenie zarówno w systemie uniwer-

⁶¹ M. Chatzipanagiotis, K. Liperi, *Regulation of navigational satellites in Europe* [w:] *Routledge Handbook of Space Law*, R.S. Jakhu, P.S. Dempsey, Routledge 2017, s. 298.

⁶² P.B. Larsen, *International Regulation of Global Navigation Satellite System*, J. AirL. & Com. 2015, vol. 80, p. 365.

⁶³ P. Manzini, A. Masutti, *An International Civil Liability Regime for the Galileo Services: A Proposal*, Air and Space Law 2008, vol. 33, issue 2, s. 114–131.

⁶⁴ C.L. Gilera, *GNSS Third party liability: The European Experience of Galileo*, 57th International Astronautical Congress.

⁶⁵ A. Sitruk, S. Plattard, *The Governance of Galileo*, European Space Policy Institute 2017, s. 40.

⁶⁶ K. Myszone-Kostrzewa, *Nawigacja satelitarna w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2011, s. 246.

⁶⁷ A. Ito, *Legal Aspects of Satellite Remote Sensing*, Leiden–Boston 2011, s. 287.

⁶⁸ Szerzej o funkcjonowaniu dwóch systemów ochrony, jednego w ramach UE stosowanego do samej organizacji i do państw członkowskich i drugiego w ramach Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności: R. Ostrihansky [w:] *Traktat z Lizbony – wybrane zagadnienia*, red. M.M. Kenig-Witkowska, R. Grzeszczak, Warszawa 2012, s. 91–96.

salnym⁶⁹, jak i regionalnym. W tym świetle trudny do podzielenia, z perspektywy konserwatywnego spojrzenia na prawo międzynarodowe publiczne, jest pogląd prezentowany przez I. Butlera wskazującego na związanie się UE normami MPPOiP poprzez nadanie im charakteru normy zwyczaju międzynarodowego, które stosuje UE⁷⁰.

Brak bycia stroną analizowanych instrumentów międzynarodowych przez UE nie wpływa na odpowiedzialność, którą w świetle tych umów ponosić będą państwa członkowskie UE. W większym stopniu, niż w systemie uniwersalnym, zostało to wykazane w systemie regionalnym. Obecnie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka odnotować można postępowania, w wyniku których odpowiedzialność za regulacje przyjęte na forum UE ponosi państwo członkowskie UE⁷¹.

W świetle tych rozważań niezwykle ważna jest więź, jaka musi zostać wytworzona pomiędzy potencjalną ofiarą, wobec której doszło do naruszenia EKPC z użyciem europejskiego systemu nawigacji satelitarnej, a państwem członkowskim UE, na podstawie której mogłaby zostać przypisana jurysdykcja tego ostatniego⁷². Wydaje się, że na bazie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka szczegółowo omówionego przez przedstawicieli doktryny może być ona uzależniona w szczególności od terytorium, a więc potencjalnie od miejsca, w którym wystąpiło naruszenie, albo miejsca, w którym zostało podjęte działanie powodujące naruszenie, ewentualnie miejsca zamieszkania osoby, której naruszenie dotyczyło⁷³.

Drugą kwestią w świetle analizy zagadnienia jurysdykcji niezbędnej do możliwości realizacji prawa do skutecznego środka odwoławczego jest kwestia jurysdykcji osobowej. W tym obszarze należy zauważyć, że w niektórych częściach preambuły do rozporządzenia nr 1285/2013, np. w motywie 42, użyto pojęcia obywateli UE⁷⁴, co mogłoby sugerować, jakoby korzyści płynące ze stosowania europejskiego systemu nawigacji satelitarnej miałyby być skierowane tylko do obywateli UE. Takie zawężenie mogłoby być sprzeczne z zakresem zastosowania analizowanych umów międzynarodowych określonych w art. 2 MPPOiP oraz art. 1 EKPC. Jednakże sposób

⁶⁹ I. Butler, *The European Union and International Human Rights Law*, The Regional Office for Europe of the UN High Commissioner for Human Rights, s. 13, 22, https://europe.ohchr.org/Documents/Publications/EU_and_International_Law.pdf.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Case-law concerning the European Union, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_European_Union_ENG.pdf (dostęp: 13.08.2019).

⁷² O istnieniu tego związku szczegółowo w wyroku ETPC w sprawie *Markovic i inni v. Włochy*, skarga nr 1398/03, p. 49.

⁷³ M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej...*, *op. cit.*, s. 255 oraz Z. Garlicki, art. 1. Obowiązek przestrzegania praw człowieka [w:] *Konwencja...*, t. 1, *op. cit.*, s. 39.

⁷⁴ „Ze względu na globalny charakter systemów zasadnicze znaczenie ma, by Unia zawarła ramach programów Galileo i EGNOS porozumienia z państwami trzecimi i z organizacjami międzynarodowymi zgodnie z art. 218 TFUE, zwłaszcza w celu zapewnienia ich właściwego wdrażania, rozwiązywania niektórych zagadnień dotyczących bezpieczeństwa i pobierania opłat, optymalizacji usług świadczonych na rzecz obywateli Unii oraz zaspokojenia potrzeb państw trzecich i organizacji międzynarodowych. W stosownych przypadkach wskazane byłoby również dostosowanie istniejących umów do zmian w programach Galileo i EGNOS. W toku przygotowywania i zawierania tych umów Komisja może skorzystać z pomocy ESDZ, ESA i Agencji Europejskiego GNSS w granicach zadań, jakie zostały im wyznaczone na mocy niniejszego rozporządzenia”.

sformułowania art. 2 rozporządzenia nr 1285/2013, w którym wprowadzono pojęcie „użytkownik”, wydaje się rozwiewać wskazaną wyżej wątpliwość co do zawężającego charakteru uregulowań przyjętych w tym rozporządzeniu. To ostatnie pojęcie wydaje się spełniać przyjęte w instrumentach ochrony praw człowieka standardy ustanowione w przepisach art. 2 ust. 1 MPPOiP⁷⁵, art 14 EKPC⁷⁶ i Protokole nr 12 do EKPC⁷⁷, art. 21 KPP⁷⁸, w świetle których możliwość korzystania z sygnału Galileo następuje bez żadnej dyskryminacji, zwłaszcza, że nie jest powiązane z posiadaniem obywatelstwa jednego z państw członkowskich UE.

Tak szerokie ujęcie ma fundamentalne znaczenie, szczególnie w świetle prawa do życia omówionego wyżej. Zaobserwować to można w związku z zastosowaniem smartfonów wyposażonych w usługę geolokalizacyjną⁷⁹ przez osoby szukające ochrony w Europie, którym do brzegów starego kontynentu bardzo często pomaga dotrzeć aplikacja Google Maps⁸⁰. Osoby takie wyposażone w nowsze modele smartfonów, np. Apple Iphone 6s, Nokia 8, będą mogły korzystać z sygnału europejskiej nawigacji satelitarnej⁸¹.

Reasumując, wydaje się niezbędne, by zostały podjęte działania mające zapewnić jednostkom ochronę w przypadku, w którym naruszenie praw człowieka będzie związane bezpośrednio z usługami oferowanymi przez europejski system nawigacji satelitarnej. Zasadne wydaje się wprowadzenie odpowiedniego rozwiązania do treści

⁷⁵ „Każde z Państw-Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się przestrzegać i zapewnić wszystkim osobom, które znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji, prawa uznane w niniejszym Pakcie, bez względu na jakiegokolwiek różnicę, takie jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności”.

⁷⁶ „Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn”.

⁷⁷ „1. Korzystanie z każdego prawa przewidzianego w prawie powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie lub z jakichkolwiek innych przyczyn. 2. Nikt nie może być dyskryminowany przez jakiegokolwiek władze publiczne z któregośkolwiek z powodów wymienionych w ustępie 1”.

⁷⁸ „1. Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. 2. W zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową”.

⁷⁹ *4 smartphone tools Syrian refugees use to arrive in Europe safely*, <https://blogs.worldbank.org/voices/4-smartphone-tools-Syrian-refugees-use-to-arrive-in-Europe-safely> (dostęp: 28.02.2018).

⁸⁰ M. Hofmann, G. Aloisio, L. Rinaldis, *Space Communications, Supporting Refugees: Legal Aspects*, 68th International Astronautical Congress (IAC), Adelaide, Australia, 25–29 September 2017.

⁸¹ Strona UseGalileo, <http://www.usegalileo.eu/EN/inner.html#data=smartphone> (dostęp 13.08.2019).

samego rozporządzenia nr 1285/2013 albo inny z instrumentów prawa unijnego, którymi zostanie zastąpione. W świetle powyższej analizy zasadne wydaje się również rekomendowanie, by projektując jakikolwiek przyszły mechanizm, którego celem byłaby skuteczna ochrona użytkowników sygnału satelitarne europejskiego systemu nawigacji satelitarnej, połączyć go z państwami członkowskim UE i ich jurysdykcją, co mogłoby w pełni umożliwić potencjalnym osobom dochodzącym ochrony skorzystanie z istniejących międzynarodowych mechanizmów ochrony praw człowieka, w tym skargi do ETPC czy zawiadomienia do Komitetu Praw Człowieka.

Zakończenie

Podsumowując niniejsze rozważania, zasadne wydaje się podkreślenie faktu, iż istnieją ściśle relacje pomiędzy prawem do życia, prawem do prywatności, prawem do skutecznego środka odwoławczego oraz klauzulą antydyskryminacyjną a europejskim systemem nawigacji satelitarnej.

Mimo iż brak jest formalnego związania się przez UE przywoływanymi wyżej umowami międzynarodowymi, tj. Międzynarodowym Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, to zarówno poprzez obowiązki ciężące na państwach członkowskich UE, jak i poprzez art. 52 KPP wydaje się, że ramy prawne funkcjonowania tak ogromnej inwestycji UE, jak europejski system nawigacji satelitarnej, wymagają zgodności ze wspomnianymi umowami z zakresu ochrony praw człowieka.

Relacje pomiędzy prawami człowieka a Galileo zostały częściowo odzwierciedlone poprzez nawiązanie w motywie 44 preambuły rozporządzenia nr 1285/2013 do ochrony praw podstawowych, a w szczególności ochrony prawa do prywatności i prawa do ochrony danych osobowych oraz poprzez wskazanie celów Galileo wspierających w niektórych aspektach realizację zobowiązania do ochrony życia ludzkiego.

W wymiarze praktycznym, jak to zostało już omówione wyżej, europejski system nawigacji satelitarnej może wspierać państwa, w tym państwa członkowskie UE, w realizacji ich zobowiązań dotyczących ochrony życia, wpływających z przywoływanych w niniejszym artykule umów międzynarodowych. W tym obszarze zasadne wydaje się również zasygnalizowanie, iż rozwój europejskiego systemu nawigacji satelitarnej może w przyszłości prowadzić również do podwyższenia standardu ochrony życia poprzez tworzenie warunków do nakładania na państwa nowych zobowiązań w tym obszarze.

W kontekście ochrony prawa do prywatności oraz ochrony danych osobowych podkreślić należy, iż Galileo umożliwi pozyskiwanie danych lokalizacyjnych, których niezgodne z prawem przetwarzanie może prowadzić do poważnych naruszeń praw człowieka. Obecnie, w świetle dotychczasowego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, kluczowe wydaje się stworzenie ram prawnych w prawie wewnętrznym państw-stron EKPC umożliwiających przetwarzanie takich danych z poszanowaniem zasady proporcjonalności.

W niniejszym artykule wykazano, że pozyskiwanie danych lokalizacyjnych jest zagadnieniem wieloaspektowym i znajduje odzwierciedlenie w wielu regulacjach, za-

równy regionalnych, unijnych, jak i krajowych. Dane są pozyskiwane podczas coraz większej liczby czynności życia codziennego i to wydaje się najbardziej niepokojącym kierunkiem rozwoju z punktu widzenia ochrony prawa człowieka. Biorąc pod uwagę te wszystkie elementy, zasadne jest postulowanie, by powaga tego problemu nadal znajdowała odzwierciedlenie zarówno na poziomie legislacji, jak i w praktyce stosowania prawa oraz by objęto ją szczególną kontrolą społeczną w celu wyeliminowania potencjalnych masowych naruszeń.

Podkreślić należy, że zagrożenia, jakie niesie ze sobą coraz powszechniejsze użytkowanie systemu Galileo, wymagają stworzenia mechanizmów umożliwiających bezproblemową realizację przez jednostkę prawa do skutecznego środka odwoławczego. Opisany wyżej aktualny stan prawny nie przewiduje wyraźnej drogi uzyskania odszkodowania bądź zadośćuczynienia w sytuacji, w której dojdzie do wyrządzenia szkody wynikającej z błędów europejskiego systemu nawigacji satelitarnej. Brak tych mechanizmów stanowić może poważne naruszenie praw człowieka. Wydaje się, że w świetle obecnej praktyki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ewentualne postępowanie mogłoby być wytoczone wobec państwa członkowskiego UE; jednakże zauważyć należy, że w takiej sytuacji po stronie skarżonego państwa może pojawić się uzasadniona wątpliwość co do zasadności takiego rozwiązania prawnego.

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule dokonano analizy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1285/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie realizacji i eksploatacji europejskich systemów nawigacji satelitarnej w świetle zobowiązań państw członkowskich UE wynikających z umów międzynarodowych z zakresu ochrony praw człowieka. Analiza została poświęcona prawu do życia, prawu do prywatności, a także prawu do skutecznego środka odwoławczego i klauzuli antydyskryminacyjnej. Potwierdzona została teza stanowiąca o istnieniu ścisłej relacji pomiędzy europejskim systemem nawigacji satelitarnej a wspomnianymi prawami. Za najważniejsze z omówionych zagadnień należy uznać: wpływ Galileo na realizację zobowiązań z zakresu ochrony życia, zagrożenia związane z użytkowaniem europejskiego systemu nawigacji satelitarnej dla ochrony prywatności i danych osobowych oraz brak regulacji pozwalających na dochodzenie przez jednostkę odszkodowania w sytuacji nieprawidłowego funkcjonowania sygnału Galileo. W artykule wskazano, że przyszłe ramy prawne funkcjonowania Galileo powinny zawierać regulacje, które w sposób szczególnie uwzględniać będą ochronę prawa do prywatności, w tym ochronę danych osobowych, oraz prawo do skutecznego środka odwoławczego.

SUMMARY

THE EUROPEAN SATELLITE NAVIGATION SYSTEM IN THE LIGHT OF THE PROTECTION OF THE RIGHT TO LIFE AND THE RIGHT TO PRIVACY

The present paper is about the European satellite navigation system and its relation with human rights, particularly with the right to life and right to privacy, right to effective remedy and the anti-discrimination clause. It examines whether the legal framework of the European satellite navigation system is in line with the instruments of human rights protection, such as the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) to which all EU Member States are parties, along with appropriate European Union law, including the Charter of Fundamental Rights of the European Union (Charter).

The article describes the legal framework of human rights treaties and analyses Regulation (EU) No 1285/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 on the implementation and exploitation of European satellite navigation systems and repealing Council Regulation (EC) No 876/2002 and Regulation (EC) No 683/2008 of the European Parliament and of the Council in the light of human rights obligations.

The main hypothesis seeks to demonstrate that it can indeed be confirmed that there is a clear relation between human rights and the European satellite navigation system and that the legal framework of this system in the future should be constructed with all necessary regard for human rights norms, which are binding not only on the EU itself but also on individual Member States of the EU as well, in order to avoid any further legal claims against them.

The paper also attempts to deal with the difficult questions how the European satellite navigation system can support the state in its discharge of the obligation to protect life and how its use can lead to infringements of the right to privacy, as well as the lack of solutions concerning responsibility for interruption of Galileo signals.

Słowa kluczowe: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, europejski system nawigacji satelitarnej, Galileo, prawo do życia, prawo do prywatności, prawo do skutecznego środka odwoławczego, klauzula antydyskryminacyjna, ochrona danych osobowych

Key words: The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), European satellite navigation system, the right to life, the right to privacy, the right to effective remedy, anti-discrimination clause, protection of personal data